

Development Cooperation
Ministry of Foreign Affairs

UDRUŽENJE ŽENA SUDIJA U BOSNI I HERCEGOVINI
УДРУЖЕЊЕ ЖЕНА СУДИЈА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ
UDRUGA ŽENA SUDIJA U BOSNI I HERCEGOVINI
ASSOCIATION OF WOMEN JUDGES IN BiH

SUPROTSTAVLJANJE IZNUĐIVANJU SEKSA S POZICIJE MOĆI

PRIRUČNIK

oktobar, 2011. godine

Autori:

2 |

1. Adisa Zahiragić, sutkinja Kantonalnog suda u Sarajevu
2. Amela Mahić, sutkinja Općinskog suda u Sarajevu
3. Mediha Pašić, sutkinja Općinskog suda u Sarajevu
4. Jasmina Ćosić, sutkinja Općinskog suda u Sarajevu
5. Edin Šaćirović, stručni saradnik Općinskog suda u Visokom
6. Adnan Kadribašić, Agencija za ravnopravnost spolova BiH
7. Jasminka Susmel, novinarka

SADRŽAJ:

UVOD	4
Naming Sextortion	
1. POJAM SEKSUALNE IZNUDE S ELEMENTIMA KORUPCIJE	7
2. OBLICI IZNUĐIVANJA SEKSA S POZICIJE MOĆI	9
3. OKOLNOSTI U KOJIMA SE POJAVLJUJE IZNUĐIVANJE SEKSA	12
Shaming Sextortion	
4. MATERIJALNOPRAVNI OKVIR KOJI SE MOŽE DOVESTI U VEZU S IZNUĐIVANJEM SEKSA S POZICIJE MOĆI U BOSNI I HERCEGOVINI	13
4.1. Obljuba (spolni odnošaj) zloupotrebom položaja	16
4.2. Objašnjenje obljuje (spolni odnošaj) zloupotrebom položaja	17
4.3. Sudska praksa.	18
4.3.1. Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH	20
4.3.2. Koruptivni element	21
4.3.3. Zakon o zabrani diskriminacije u BiH	23
Ending Sextortion	
5. KRIVIČNI I PREKRŠAJNI POSTUPCI ZA PROCESUIRANJE SLUČAJEVA IZNUĐIVANJA SEKSA S POZICIJE MOĆI	25
5.1. Prijavljivanje	25
5.2. Istraga i procesuiranje	27
5.2.1. Procesuiranje seksualne eksploatacije – iznuđivanja seksa po Zakonu o zabrani diskriminacije	30
5.3. Rehabilitacija žrtve	31
6. VANSUDSKI MEHANIZMI ZAŠTITE ŽRTVE OD IZNUĐIVANJA SEKSA	33
6.1. Podnošenje zahtjeva za ispitivanje povrede Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH	35
7. PREPREKE S KOJIMA SE SUSREĆU ŽRTVE SEKSUALNE IZNUDE S POZICIJE MOĆI	39
7.1. Moć pozicije	39
7.2. Zdravstvene posljedice	43
7.3. Kome se obratiti za pomoć?	44
7.3.1. Kako se zaštititi od seksualne iznude s pozicije moći?	44
7.4. Preporuke kako postupiti	45
7.5. Srednjoškolske i visokoškolske obrazovne ustanove	46
7.6. Potrebne mjere za suzbijanje seksualne iznude/korupcije s pozicije moći i pomoć/podrška žrtvama	49
7.7. Učinak seksualnog iznuđivanja s pozicije moći na društvo	51
8. PREPORUKE	53
9. ZAKLJUČAK	56

UVOD

Izradi ovog priručnika prethodio je izvještaj koji je sačinilo Udruženje žena sudija u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu UŽSuBiH) tokom 2010. godine u okviru međunarodnog projekta pod nazivom „Sextortion-naming, shaming, ending“ (Iznuđivanje seksa s pozicije moći - nazivanje ove pojave pravim imenom, postizanje da se učinilac takvih radnji osjeća posramljenim i procesuiranje takvih učinilaca) koji vodi Međunarodno udruženje žena sudija sa sjedištem u Vašingtonu (IAWJ). Finansijsku podršku pružila je Vlada Kraljevine Holandije. U ovaj značajan međunarodni Projekat (MDG3) uključene su tri države (Bosna i Hercegovina iz Evrope, Tanzanija iz Afrike i Filipini iz Azije) radi skretanja pažnje globalne javnosti na ovaj problem i preduzimanja odgovarajućih međunarodnih mjera za prevenciju i zaustavljanje ove pojave u društvu.

Priručnik ima za cilj da na jasan i jednostavan način, koji će biti dostupan i razumljiv svakom pojedincu, objasni pojam seksualne eksploatacije - iznuđivanja seksa s pozicije moći, te kroz analizu postojeće zakonodavne regulative, propisa i procedura u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu BiH), primjera iz života takvih situacija (kao rezultate istraživanja na širem području BiH), pomogne u suzbijanju i prevenciji ponašanja kojima se koristi moć radi iznuđivanja seksa.

Priručnik također sadrži postojeći pravni okvir u BiH, odnosno mogućnosti krivičnog, prekršajnog i disciplinskog procesuiranja, te objašnjava postupak od samog prijavljivanja ovakvih pojava, provođenja istraga, ostvarivanja sudske zaštite i sankcioniranja, ali također daje i preporuke i oblike prevencije kao jedinog efikasnog načina u suzbijanju ovakvih ponašanja, odnosno svakog oblika iznuđivanja, uznemiravanja ili diskriminacije u bilo kojem obliku.

Posebna pažnja posvećena je žrtvama ovakvog ponašanja koje vrlo često ne znaju kako postupiti u takvim situacijama, kome i na koji način takvo ponašanje mogu prijaviti, te kakav oblik zaštite uživaju. U pripremi izrade

ovog priručnika (rezultati istraživanja) uočene su prepreke s kojima se susreću žrtve, a koje se prvenstveno odnose na nedostatak informacija o ovom problemu, prilike u bh. društvu, socijalnu stigmu, ekonomsku situaciju (siromaštvo), prijetnje s kojima se žrtve suočavaju, položaj ovisnosti prema „moćniku“, korupciju, itd. Poseban osvrt dat je na mogućnosti rehabilitacije žrtava.

Shvatajući da je neophodno ukazati na postojanje ove pojave u našem društvu (u daljem tekstu ćemo je nazivati „seksualna korupcija“), ovaj priručnik ima za cilj da, između ostalog, informira javnost i o važećem pravnom okviru koji omogućava procesuiranje takvih učinilaca te da upozna svakog pojedinca, a posebno žrtvu seksualne eksploatacije, o osnovnim pravima, postojećim resursima i institucijama kojima se mogu obratiti za pomoć.

Nakon provedenog istraživanja i analize postojećeg pravnog okvira, ovdje dajemo jedinstven i lako razumljiv pregled stanja u ovoj oblasti.

Preporuke i moguće preveniranje ovakvih pojava, koje također sadrži ovaj priručnik, prije svega imaju za cilj prepoznati ovakve pojave u društvu, zaustaviti seksualnu eksploataciju - iznuđivanje seksa te spriječiti korupciju.

Zaključak je da, pored datih analiza, komentara, mogućnosti, preporuka, koje su sadržane u ovom priručniku, postoji potreba za dodatnim radom u ovoj oblasti, kao i posebnom medijskom kampanjom i stalnim ukazivanjem i razvijanjem svijesti kod svakog pojedinca o neophodnosti prijavljivanja i procesuiranja ponašanja kojim se koristi moć radi dobivanja seksualnih usluga kao poseban oblik korupcije u bh. društvu, a da osoba koja koristi svoj položaj i upušta se u takve radnje bude procesuirana u skladu sa zakonom te da se na osnovu društvene osude osjeća posramljeno.

1. POJAM SEKSUALNE IZNUDE S ELEMENTIMA KORUPCIJE

Neophodnost definiranja pojma „seksualna eksploatacija – iznuđivanje seksa s pozicije moći“ („seksualna korupcija“) posebno je značajno imajući u vidu činjenicu da je seksualno iznuđivanje s pozicije moći ponašanje koje, generalno govoreći, nije novina u svijetu, ali se često tretira kao problem od manjeg značaja za svako društvo. Takvo ponašanje nema određeni naziv u pravnim sistemima, a u većini zakonodavstava ne postoje ni mehanizmi sankcionisanja.

| 7

O potrebi za istraživanjem ove problematike u BiH, pored toga što je Udruženje uključeno u projekt međunarodnog značaja („seksualna korupcija“), govori i činjenica kako je uočeno sve prisutnije ponašanje osoba koje su na poziciji moći koje koriste tu moć i zloupotrebljavajući položaj traže seksualne usluge od podređenih (šef/zaposlenik, profesor/student, učenik, itd).

Pojam – definicija – iznuđivanja seksa s pozicije moći („seksualna korupcija“) ima sljedeće elemente:

- 1. Iznuđivanje seksa, odnosno ponuda seksa u različitim situacijama (radna, obrazovna sredina ili druge okolnosti) kao radnja izvršenja*
- 2. Sredstvo plaćanja je seksualna usluga, a ne novac*
- 3. Iskorištavanje položaja nadređene osobe (šefa, profesora), odnosno svake osobe na poziciji moći od javnog interesa u koju javnost treba imati povjerenje i traži od osobe koja se nalazi u podređenom položaju (zaposlenik, student, osoba koja traži neko svoje pravo u različitim okolnostima) seksualne usluge. Dakle, koristeći zavisan položaj podređene osobe, traže se seksualne usluge ili se prihvata ponuđeno (ne novac), da bi zauzvrat žrtva riješila neki svoj problem što ovisi od odluke pozicionara moći.*

Polazeći od date definicije, sasvim je jasno da se seksualno iznuđivanje može tumačiti vrlo široko, ali ideja za bavljenje ovom problematikom temelji se upravo na uočenim pojavama iznuđivanja seksa u različitim okolnostima, koje do sad nisu bile predmet posebnih analiza.

8 |

Dakle, iznuđivanje seksa nije pojedinačni slučaj silovanja ili nasilničkog ponašanja, nego predstavlja vid podmićivanja (iznuđivanja) gdje se kao sredstvo plaćanja koriste seksualne usluge, a ne novac.

2. OBLICI IZNUĐIVANJA SEKSA S POZICIJE MOĆI

Ovdje ćemo navesti neke primjere koji predstavljaju „seksualnu korupciju“. Ti podaci su rezultati istraživanja provedenog u Sarajevskom i Hercegovačko-neretvanskom kantonu i Distriktu Brčko za potrebe UŽSuBiH.

„... Moj momak je bio uhapšen i nalazio se u policiji. Zamolila sam dežurnog policajca da mu odnese nešto za jelo jer je prethodno dugo ispitivan i znala sam da treba nešto jesti. Policajac je rekao: „Može, a šta ću ja dobiti od tebe; zgodna si, učini i ti meni uslugu“. Prijavila sam ga komandiru i rizikovala da ću otežati položaj svome momku. Kasnije sam čula da je proveden nekakav disciplinski postupak, ali je policajac i dalje bio na svom radnom mjestu. Kada ga sretnem bježim na drugu stranu jer se ja iz nekog razloga osjećam posramljeno.“

„... Na svakom sastanku upravnog odbora, na svakom poslovnom ručku... sve se ponavlja, i tako već osam mjeseci! U posljednje vrijeme me počeo zvati i na kućni broj... Razmišljam o tome da se preselim. Ali nemam kud. Samohrana sam majka i taj posao mi je život i egzistencija za nas dvije...“

„... Profesor je rekao da ima previše kandidata za taj ispitni rok i da dođem poslije podne. Došla sam i profesor je bio sam u kabinetu. Nije bilo drugih studenata. Približio se i počeo me dirati po tijelu i predložio da negdje odemo a da se za ispit ne brinem. Uspjela sam pobjeći, ali ga nisam smjela nikome prijaviti. Kolegice su pričale da se i njima slično desilo s istim profesorom. Ne znam kako ću položiti ispit.“

„... To je trajalo dugo. Rekao mi je da sam talentovana i da trebam dodatne časove u njegovoj kući da razvijem talenat. Dobro sam crtala i željela sam da što prije to svi vide, da imam svoje izložbe. Profesor je sve obećao. Ja sam slijedila njegove prijedloge čak i kada je rekao da se seks podrazumijeva... Na kraju je sve ispalo grozno i svi misle da sam ja kriva i da sam ga namjerno prijavila...“

Postoje različiti oblici seksualne eksploatacije – iznuđivanja seksa, koji se ne moraju nužno dovesti u vezu sa „seksualnom korupcijom“, a najčešći su:

10 |

- *neželjene seksualne primjedbe;*
/komentiranje fizičkog izgleda, davanje komplimenata i seksualnih insinucija s konkretnim prijedlozima i ponudama za seksualni odnos/
- *određeni prijedlozi;*
/poslije poslovne večere uslijedi poziv da svrati na još jedno piće sa šefom/nadređenim ili poziv da sami odu na večeru i da se zabave/
- *fizički dodiri;*
/neprimjeren fizički kontakt, zagrljaji, stavljanje ruke na pojedine dijelove tijela ili dodirivanje leđa, nogu.../
- *govor tijela;*
/tokom razgovora neprimjerenost se unosi u lice, nepotrebno približavanje tijela sagovorniku, „slučajno“ dodirivanje/
- *emocionalno proganjanje;*
/ stalni pozivi, ostavljanje poruka s neprimjerenim prijedlozima i pozivima za susret/
- *neprikladna pažnja;*
/ponuda profesora studentici da joj pomogne pri pripremanju i polaganju ispita, šefa da zaposlenici pomogne pri napredovanju na poslu/
- *seksualno ucjenjivanje;*
/na određena pitanja poslovne prirode ili molbe za odsustvovanjem/slobodnim satima odmah se traži neka usluga seksualne prirode ili pristanak na večeru – izlazak, itd./

Pored navedenih oblika, česte su i uvredljive i diskriminirajuće primjedbe, seksualne aluzije i šale, te širenje neprimjerenih glasina o određenoj osobi i slično. Navedeni primjeri mogu se dovesti u vezu sa „seksualnom korupcijom“, ali to ne znači da su ispunjeni svi elementi koji su nužni da bi se ovaj pojam pravilno shvatio. Nije svaki položaj u društvu ili porodici „položaj moći“. Nasilje u porodici ne predstavlja položaj moći u odnosu na žrtvu u smislu „seksualne korupcije“, kao ni seksualno uznemiravanje i iskorištavanje na bazi rodno zasnovanog nasilja npr. u radnoj sredini među kolegama i slično.

Istraživanje u oblasti iznuđivanja seksa s pozicije moći dovodi do jasnog zaključka da se radi o vrlo delikatnoj oblasti koja zahtijeva osjetljiv pristup, posebno kada je u pitanju rad „na terenu“, odnosno u neposrednim kontaktima, razgovorima i anketama koje su obavljene u državnim institucijama, univerzitetima, radnoj sredini, itd.

3. OKOLNOSTI U KOJIMA SE POJAVLJUJE IZNUĐIVANJE SEKSA

Kada se govori o okolnostima u kojima se može pojaviti iznuđivanje seksa, sa sigurnošću se da zaključiti kako su ovakva ponašanja prisutna u širokom kontinuumu.

12 |

Istražujući i analizirajući pojave iznuđivanja seksa tokom realiziranja ovog projekta, a imajući u vidu uočenu prisutnost seksualne eksploatacije u raznim sferama društva, aktivnosti smo usmjerili, prije svega, na istraživanje seksualnog iznuđivanja u državnim institucijama, radnoj sredini i obrazovnom sistemu. Poseban osvrt dat je u oblasti trgovine ljudima. Iako se ta pojava u zakonu tretira kao krivično djelo za koju je propisana kazna, praćenjem pojavnih oblika trgovine ljudima (posebno ženama) primijećena je sve veća prisutnost, kao i registrirani slučajevi trgovine ženama radi seksualnog iznuđivanja.

Ovakvo ponašanje upućuje na neophodnost dodatnih aktivnosti radi identificiranja krivičnih djela koja se odnose na seksualnu eksploataciju/iznuđivanje seksa s pozicije moći. Važno je da svako iskorištavanje moći, kojim se određena osoba dovodi u položaj nelagode, zavisnosti ili podređenosti, bude krivično djelo i kao takvo sadržano u krivičnom zakonu. Postojeći pravni okvir daje određene mogućnosti da se seksualna eksploatacija/iznuđivanje seksa podvede pod određena krivična djela, ali to nije dovoljno i zahtijeva dodatne aktivnosti na uspostavljanju mehanizama zaštite.

Sve prisutnije ponašanje, odnosno seksualna eksploatacija/iznuđivanje seksa, u raznim sferama društvenog života, na globalnom nivou, ukazalo je na neophodnost izrade ovog priručnika radi preventivnog djelovanja i ukazivanja na neophodnost sankcionisanja ovakvih ponašanja te stvaranja uvjeta za zaustavljanje eksploatacije u svim segmentima i oblicima.

4. MATERIJALNOPRAVNI OKVIR KOJI SE MOŽE DOVESTI U VEZU S IZNUĐIVANJEM SEKSA S POZICIJE MOĆI U BOSNI I HERCEGOVINI

Sljedeća tabela pruža pregled **krivičnih djela** koji se mogu dovesti u vezu sa „seksualnom iznudom“ i koji su predviđeni krivičnim zakonima Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Brčko Distrikta i Zakonom o ravnopravnosti spolova u BiH.

| 13

Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini		
Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“ broj 32/10) – član 27.	Krivično djelo nasilje, uznemiravanje ili seksualno uznemiravanje	Zatvor od šest mjeseci do pet godina
Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“ broj 32/10) – član 30.	Prekršaj: nepreduzimanje mjera zaštite od diskriminacije po osnovu spola i nesprečavanja diskriminacije po osnovu spola u okviru radnog odnosa (na radu)	Novčana kazna od 100 KM do 1.000 KM
Krivični zakon Bosne i Hercegovine		
Krivični zakon Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“ broj 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10) – član 220.	Krivično djelo zloupotreba položaja ili ovlasti	Zatvor od šest mjeseci do pet godina
Krivični zakon Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“ broj 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10) – član 224.	Krivično djelo nesavjestan rad u službi	Od novčane kazne do kazne zatvora od pet godina
Krivični zakon Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“ broj 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10) – član 185.	Krivično djelo zasnivanje ropskog odnosa i prijevoz osoba u ropskom odnosu	Zatvor od šest mjeseci do pet godina; od jedne do deset; najmanje pet godina
Krivični zakon Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“ broj 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10) – član 186.	Trgovina ljudima	Zatvor najmanje tri i pet godina
Krivični zakon Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“ broj 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10) – član 187.	Međunarodno vrbovanje radi prostitucije	Zatvor od jedne do deset godina

Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine		
Krivični zakon Federacije BiH („Službene novine FBiH“ broj 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10) – član 182.	Krivično djelo zlostavljanje u obavljanju službe	Zatvor od tri mjeseca do pet godina
Krivični zakon Federacije BiH („Službene novine FBiH“ broj 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10) – član 205.	Krivično djelo spolni odnošaj zloupotrebom položaja	Zatvor od tri mjeseca do pet godina
Krivični zakon Federacije BiH („Službene novine FBiH“ broj 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10) – član 206.	Krivično djelo prinuda na spolni odnošaj	Zatvor od šest mjeseci do pet godina
Krivični zakon Federacije BiH („Službene novine FBiH“ broj 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10) – član 208.	Krivično djelo bludne radnje	Zatvor od tri mjeseca do pet godina
Krivični zakon Federacije BiH („Službene novine FBiH“ broj 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10) – član 210.	Krivično djelo navođenje na prostituciju	Zatvor od jedne do petnaest godina
Krivični zakon Federacije BiH („Službene novine FBiH“ broj 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10) – član 279.	Krivično djelo povreda ravnopravnosti u zapošljavanju	Zatvor od tri mjeseca do tri godine
Krivični zakon Federacije BiH („Službene novine FBiH“ broj 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10)- član 280.	Krivično djelo povreda prava iz radnog odnosa	Od novčane kazne do zatvora od jedne godine
Krivični zakon Federacije BiH („Službene novine FBiH“ broj 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10)- član 380.	Krivično djelo primanje dara i drugih oblika koristi	Zatvor od jedne do deset godina
Krivični zakon Federacije BiH („Službene novine FBiH“ broj 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10) – član 383.	Krivično djelo zloupotreba položaja ili ovlasti	Zatvor od šest mjeseci do pet godina
Krivični zakon Federacije BiH („Službene novine FBiH“ broj 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10) – član 387.	Krivično djelo nesavjestan rad u službi	Od novčane kazne do kazne zatvora od pet godina
Krivični zakon Republike Srpske		
Krivični zakon Republike Srpske („Službeni glasnik RS“ broj 49/03, 108/04, 37/06, 70/06, 73/10) – član 168.	Krivično djelo zlostavljanje	Od novčane kazne do kazne zatvora do dvije godine
Krivični zakon Republike Srpske („Službeni glasnik RS“ broj 49/03, 108/04, 37/06, 70/06, 73/10) – član 196.	Krivično djelo obljuba zloupotrebom položaja	Kazna zatvora do pet godina
Krivični zakon Republike Srpske („Službeni glasnik RS“ broj 49/03, 108/04, 37/06, 70/06, 73/10) – član 227.	Krivično djelo povreda prava pri zapošljavanju i za vrijeme nezaposlenosti	Od novčane kazne do kazne zatvora do dvije godine

Krivični zakon Republike Srpske („Službeni glasnik RS“ broj 49/03, 108/04, 37/06, 70/06, 73/10) – član 347.	Krivično djelo zloupotreba službenog položaja ili ovlasti	Kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina
Krivični zakon Republike Srpske („Službeni glasnik RS“ broj 49/03, 108/04, 37/06, 70/06, 73/10) – član 354.	Krivično djelo nesavjestan rad u službi	Od novčane kazne do kazne zatvora od osam godina
Krivični zakon Republike Srpske („Službeni glasnik RS“ broj 49/03, 108/04, 37/06, 70/06, 73/10) – član 359.	Krivično djelo povreda ljudskog dostojanstva zloupotrebom službenog položaja ili ovlasti	Kazna zatvora do tri godine
Krivični zakon Brčko Distrikta		
Krivični zakon Brčko Distrikta („Službeni glasnik BD“ broj 10/03, 45/04, 06/05, 21/10) – član 179.	Krivično djelo zlostavljanje u obavljanju službe	Zatvor od tri mjeseca do pet godina
Krivični zakon Brčko Distrikta („Službeni glasnik BD“ broj 10/03, 45/04, 06/05, 21/10) – član 202.	Krivično djelo spolni odnos zloupotrebom položaja	Zatvor od tri mjeseca do pet godina
Krivični zakon Brčko Distrikta („Službeni glasnik BD“ broj 10/03, 45/04, 06/05, 21/10) – član 203.	Krivično djelo prinuda na spolni odnos	Zatvor od šest mjeseci do pet godina
Krivični zakon Brčko Distrikta („Službeni glasnik BD“ broj 10/03, 45/04, 06/05, 21/10) – član 205.	Krivično djelo bludne radnje	Zatvor od tri mjeseca do pet godina
Krivični zakon Brčko Distrikta („Službeni glasnik BD“ broj 10/03, 45/04, 06/05, 21/10) – član 207.	Krivično djelo navođenja na prostituciju	Zatvor od šest mjeseci do petnaest godina
Krivični zakon Brčko Distrikta („Službeni glasnik BD“ broj 10/03, 45/04, 06/05, 21/10) – član 273.	Krivično djelo povreda ravnopravnosti u zapošljavanju	Zatvor od tri mjeseca do tri godine
Krivični zakon Brčko Distrikta („Službeni glasnik BD“ broj 10/03, 45/04, 06/05, 21/10) – član 374.	Krivično djelo primanje dara i drugih oblika koristi	Zatvor od jedne do deset godina
Krivični zakon Brčko Distrikta („Službeni glasnik BD“ broj 10/03, 45/04, 06/05, 21/10) – član 377.	Krivično djelo zloupotreba položaja ili ovlasti	Zatvor od šest mjeseci do pet godina
Krivični zakon Brčko Distrikta („Službeni glasnik BD“ broj 10/03, 45/04, 06/05, 21/10) – član 381.	Krivično djelo nesavjestan rad u službi	Od novčane kazne do kazne zatvora od pet godina

Iznuđivanje seksa s pozicije moći može se dovesti u vezu s pojedinim krivičnim djelima u krivičnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine te ovdje posebno skrećemo pažnju na poglavlje pod nazivom „*Krivična djela protiv spolne slobode i morala*“ u kojima su sankcionirani svi vidovi ponašanja usmjereni protiv spolne slobode i morala.

Spolni integritet čovjeka, to jest sloboda odlučivanja u sferi seksualnosti, može biti povrijeđena ne samo obljubom ili drugim spolnim radnjama primjenom sile ili prijetnje, odnosno iskorištavanjem stanja nemoći pasivnog subjekta, **nego i iskorištavanjem određenog položaja zavisnosti ili podređenosti zbog kojeg neko lice (žrtva) nije u mogućnosti oduprijeti se seksualnim zahtjevima drugog lica.**

4.1. Obljuba (spolni odnošaj) zloupotrebom položaja

Krivičnopravna zaštita od ovakve vrste povrede spolnog integriteta čovjeka osigurava se članom 205. Krivičnog zakona Federacije BiH, članom 196. Krivičnog zakona Republike Srpske i članom 202 Krivičnog zakona Brčko Distrikta a odnosi se na krivično djelo „**obljuba (spolni odnošaj) zloupotrebom položaja**“, koji sadrži dva stava koji glase:

Član 205. Krivičnog zakona Federacije BiH (KZFBiH)

(1) Ko zluporabom svoga položaja navede na spolni odnošaj ili s njim izjednačenu spolnu radnju drugu osobu koja se zbog imovinskog, obiteljskog, društvenog, zdravstvenog ili drugog stanja ili teških prilika nalazi prema njemu u odnosu zavisnosti, kaznit će se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine.

(2) Nastavnik, odgojitelj, roditelj, posvojitelj, skrbnik, očuh, maćeha ili druga osoba koja iskorištavajući svoj položaj ili odnos prema maloljetniku koji joj je povjeren radi učenja, odgoja, čuvanja ili njege izvrši s njim spolni odnošaj ili s njim izjednačenu spolnu radnju, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Član 196. Krivičnog zakona Republike Srpske (KZ RS)

(1) Ko zloupotrebom svog položaja navede na obljubu ili drugu polnu radnju lice koje se prema njemu nalazi u odnosu kakve podređenosti ili zavisnosti, kazniće se zatvorom do tri godine.

(2) Nastavnik, vaspitač, staralac, usvojlac ili drugo lice koje zloupotrebom svog položaja izvrši obljubu ili drugu polnu radnju sa maloljetnim licem koje mu je povjereno radi učenja, vaspitanja, čuvanja ili njege, kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina.

| 17

Član 202. Krivičnog zakona Brčko Distrikta (KZBD)

Iste odredbe kao u KZFBiH

4.2. Objašnjenje obljube (spolni odnošaj) zloupotrebom položaja

Dakle, ovim djelom štiti se sloboda odlučivanja u sferi seksualnosti onih lica (pasivnih subjekata, žrtava) koja se nalaze u odnosu podređenosti ili zavisnosti prema drugim licima (aktivnim subjektima). Suština ovog krivičnog djela, koja ga razlikuje od drugih krivičnih djela usmjerenih **protiv morala i polnih sloboda** jeste prinuda na obljubu ili neku drugu polnu radnju koja se manifestuje kroz navođenje na obljubu ili neku drugu polnu radnju zloupotrebom položaja od strane lica prema kojem se pasivni subjekt nalazi u kakvom odnosu zavisnosti ili podređenosti. Navedeno krivično djelo čini onaj ko bez prinude zloupotrebom svog položaja navede na obljubu ili drugu polnu radnju lice koje se prema njemu nalazi u odnosu kakve podređenosti ili zavisnosti i nije u stanju oduprijeti se polnim zahtjevima izvršioca.

Odnos podređenosti postoji kada je jedno lice obavezno da postupa po naređenjima ili uputstvima drugog lica, dok zavisnost znači da je položaj jednog lica takav da se može pogoršati ili poboljšati po volji drugog lica ¹. Tako npr. postojat će odnos podređenosti između poslodavca i radnika, direktora i njegovih saradnika, nižih i viših funkcionera u vojsci ili policiji, vojnog starješine i vojnika, ali i u mnogim drugim slučajevima u kojima

¹ Komenatar krivičnih zakona u BiH (preuzeto od Lazarević 1991.)

takav odnos proizlazi iz stvarnog odnosa podređenosti ili zavisnosti koji se ne temelji na nekom pravnom osnovu. Zloupotreba znači iskorištavanje samog položaja izvršioca kao takvog, koji se javlja kao jedinstven ili glavni povod za vršenje obljube ili neke druge polne radnje, bez postojanja emotivnog pokrića za postupanje izvršioca i žrtve. Ona se ostvaruje prvenstveno davanjem, odnosno obećanjem određenih pogodnosti ili prijetnjom, odnosno nagovještajem nastupanja određenih štetnih posljedica koje su vezane za položaj izvršioca u odnosu na pasivnog subjekta².

4.3. Sudska praksa

Slučajevi iz prakse

Kraći činjenični opis krivičnih djela iz optužnice, kojim se optuženom stavlja na teret da je:

1. Dana 10. 01. 2003. godine, kao nastavnik matematike u osnovnoj školi, pozvao svog učenika malodobnog D. S., rođenog 22. 12. 1988. godine, svojoj kući, kada je isti stigao oko 14 časova, pozvao ga u podrumске prostorije gdje je nad istim izvršio obljubu tako što mu je skinuo donji dio odjeće, a on sa sebe skinuo svoju odjeću, te rukom uzeo polni organ malodobnog D:S:i isti stavio u svoj analni otvor, kojom prilikom je D. S. ejakulirao u analni otvor optuženog.
2. Optuženom B. T. stavlja se na teret da je od mjeseca aprila i maja 2003. godine u prostorijama Centra za slijepu i slabovidnu djecu i omladinu u Sarajevu seksualno uznemiravao malodobnog šesnaestogodišnjaka A. A., koji je slabovidna osoba, za vrijeme dok je pohađao 4. i 5. razred Centra, gdje je optuženi radio kao pedagog, tako što mu je pokazivao pornografske časopise i čitao priče iz njih, dirao ga po polnom organu, ljubio te pred njim masturbirao i ejakulirao.

² Komentar KZSKV, str. 330

Dakle, optuženi je kao nastavnik zloupotrebom položaja obljubio maloljetnu osobu stariju od četrnaest godina koja mu je povjerena radi učenja i odgoja

Sudska odluka u slučaju 1

Postupak je pravomoćno okončan. Sud je optuženoga proglasio krivim i izrekao mu jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od dvije godine i osam mjeseci.

Sudska odluka u slučaju 2

Postupak je pravomoćno okončan. Sud je optuženoga proglasio krivim i izrekao mu kaznu zatvora u trajanju od dvije godine.

U oba slučaja oštećene maloljetne osobe su, zbog položaja optuženih, iskazale strah od posljedica, pa čak i osjećaj vlastite krivice, jer su im optuženi sugerirali da ne otkriju šta se događalo među njima. Maloljetnici su se bojali da će zbog ovih događaja njihov status biti ugrožen.

Iz navedenog proizlazi da je moguće procesuirati i slučajeve iznuđivanja seksa s pozicije moći, ali nedostaje koruptivni element.

Kod krivičnih djela „primanje dara“... i „zloupotreba položaja“... nedostaje element seksualnog iznuđivanja.

4.3.1. Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH

uređuje, promovira i štiti ravnopravnost spolova i garantira jednake mogućnosti svim građanima i ravnopravan tretman svih osoba bez obzira na spol, u javnoj i privatnoj sferi društva, te uređuje zaštitu od diskriminacije na osnovu spola. Muškarci i žene su ravnopravni. Puna ravnopravnost spolova garantira se u svim oblastima društva.

Diskriminacija po osnovu spola je svako stavljanje u nepovoljniji položaj bilo koje osobe ili grupe zasnovano na spolu, zbog kojeg se osobi ili grupi otežava ili negira priznavanje, uživanje ili ostvarivanje ljudskih prava i sloboda.

Nasilje po osnovu spola je zabranjeno. Ono se definira kao svako djelovanje kojim se nanosi ili može nanijeti fizička, psihička, seksualna ili ekonomska šteta ili patnja, kao i prijetnja takvim djelovanjem koje sputava osobu ili grupu da uživa u svojim ljudskim pravima i slobodama u javnoj i privatnoj sferi života.

Viktimizacija je oblik diskriminacije koji se javlja kao posljedica odbijanja naloga za diskriminatorskim postupanjem, prijave diskriminacije, svjedočenja u postupku zaštite od diskriminacije na osnovu spola ili ako je osoba na bilo koji drugi način učestvovala u postupku vođenom zbog diskriminacije po osnovu spola.

Istim zakonom je regulirana i **odgovornost za krivično djelo u članu 27. "Ko na osnovu spola vrši nasilje, uznemiravanje ili seksualno uznemiravanje kojim se ugrožava mir, duševno zdravlje i fizički integritet kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina"**.

Pravna osoba i odgovorna osoba u njoj odgovarat će za prekršaj zbog nepoduzimanja odgovarajućih mjera zaštite protiv diskriminacije.

Procesuiranje i donošenje odluka zbog krivičnog djela i prekršaja utvrđenih ovim zakonom hitne je prirode i ima prioritet u radu nadležnih organa.

Kada se analizira opis krivičnog djela iz čl. 27. Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH, može se zaključiti da se u okviru navedenog krivičnog djela prepoznaje zaštita žrtava i moguće procesuiranje učinilaca u vezi s okolnostima iznuđivanja seksa s pozicije moći, ali nedostaje koruptivni element.

Krivična djela koja su nabrojana u prethodnoj tabeli mogu se dovesti u vezu sa „seksualnom korupcijom“ i važeći pravni okvir u BiH predstavlja mogućnost procesuiranja i kažnjavanja učinilaca u situacijama kada se koristi pozicija moći. To znači da se žrtve u svakom slučaju mogu ohrabriti za prijavljivanje takvih učinilaca. Pri tome je važno naglasiti da je *nužno nastaviti aktivnosti unutar BiH* na dopuni krivičnih zakona *radi reguliranja konkretnog krivičnog djela s obilježjima prepoznatljivih radnji iznuđivanja seksa sa pozicije moći u vidu koruptivnog krivičnog djela*. Istraživanja su pokazala da su u različitim sredinama u BiH prisutni različiti oblici radnji „seksualne korupcije“, ali da žrtve uglavnom ne koriste postojeće zakonske mogućnosti kako bi prijavile učinioce i zaštitile svoja prava.

4.3.2. Koruptivni element

Korupcija je proces u kojem najmanje dvije osobe nedopuštenom razmjenom radi ostvarivanja vlastitih probitaka postupaju na štetu javnog interesa i kršeći moralnu i pravnu normu povređuju temelje demokratskog razvoja, pravnu državu i vladavinu prava.

Treba imati na umu da je seksualno iznuđivanje s pozicije moći koruptivna radnja koja ima svoje specifičnosti u odnosu na koruptivni element **krivičnih djela podmićivanja i krivična djela protiv službene i druge odgovorne funkcije i to u sljedećem:**

U oblasti ovih krivičnih djela korupcijom se smatra svaki oblik zloupotrebe ovlasti radi osobne ili skupne koristi, bilo da se radi o javnom ili privatnom sektoru.

Korumpiranom osobom smatra se svaka službena ili odgovorna osoba koja radi lične koristi ili koristi grupe kojoj pripada zanemari opći interes koji je dužna štiti s obzirom na položaj i ovlasti koje su joj povjerene.

Korumpiranim se smatra i kada građanka/gr građanin nudi ili pristaje na davanje zatraženog.

Važno je napomenuti da se kod ovih krivičnih djela naglašava primljeni dar ili imovinska korist koja se **ima oduzeti** tako da je koruptivni element vezan isključivo za imovinsku korist te se učinilac „seksualne korupcije“ teško može procesuirati kroz oblast ovih krivičnih djela.

Najbliže krivično djelo u postojećem pravnom okviru koje se može povezati sa „seksualnom korupcijom“ u oblasti „krivičnih djela podmićivanja i krivična djela protiv službene i druge odgovorne funkcije“ jeste krivično djelo „primanje dara i drugih oblika koristi“ iz člana 380. KZFBiH koje glasi: *„službena ili odgovorna osoba u Federaciji, uključujući i stranu službenu osobu, koja zahtijeva ili primi dar ili kakvu drugu korist za sebe ili za drugu osobu ili koja primi obećanje dara ili kakve koristi za sebe ili za drugu osobu, da u okviru svog ovlašćenja učini što ne bi smjela učiniti ili da ne učini što bi morala učiniti“* kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina.

U opisu navedenog krivičnog djela riječi „službena ili odgovorna osoba“... „koja zahtijeva ili primi“... „kakvu drugu korist“ ... bi se mogle prepoznati u situaciji iznuđivanja ili nuđenja seksa kao koruptivnog elementa, ali u ovom slučaju korist se dovodi u vezu s imovinskom koristi jer se u daljim odredbama regulira oduzimanje koristi (nedostaje element seksualnog iznuđivanja).

4.3.3. **Zakon o zabrani diskriminacije u BiH**

Zakon o zabrani diskriminacije u BiH uspostavio je okvir za ostvarivanje jednakih prava i mogućnosti svih osoba u BiH i sistem njihove zaštite. Zakon ima prednost u postupcima koji se po njemu vode u odnosu na druge zakone, ukoliko oni nisu usaglašeni s njim. Zakonom su utvrđene odgovornosti i obaveze zakonodavne, sudske i izvršne vlasti u BiH, te pravnih osoba i pojedinaca koji imaju javne ovlasti, da svojim djelovanjem omoguće zaštitu, promoviranje i stvaranje uvjeta za jednako postupanje. Prema odredbama Zakona, diskriminacija je svako različito postupanje, uključujući ograničavanje ili davanje prednosti, utemeljeno na osnovu rase, boje, jezika, vjere, etničke pripadnosti, nacionalnog ili socijalnog porijekla, veze s nacionalnom manjinom, političkog ili drugog uvjerenja, imovnog stanja, članstva u sindikatu ili drugom udruženju, obrazovanju, društvenom položaju i spolu, spolnom izražavanju ili orijentaciji, kao i svakoj drugoj okolnosti čiji je cilj ili posljedica da se nekoj osobi onemogući ili ugrozi priznavanje, uživanje ili ostvarivanje na ravnopravnoj osnovi prava i sloboda u svim oblastima javnog života. Namjera u postupanju u slučajevima diskriminacije se ne dokazuje.

Zabrana diskriminacije primjenjuje se na sve javne organe, sve fizičke i pravne osobe u javnom i privatnom sektoru, i u svim oblastima, a posebno u zapošljavanju, obrazovanju, socijalnoj i zdravstvenoj zaštiti, pravosuđu i upravi, stanovanju, javnom informiranju i medijima, jednakom učešća u javnom životu, pravima djeteta i porodice. Diskriminacija se može manifestirati **kao svaki oblik uznemiravanja, naročito seksualnog uznemiravanja, mobinga, segregacija od drugih, navođenje i poticanje drugih da vrše diskriminaciju, izdavanje naloga i poticanje na diskriminaciju.**

Prema navedenom zakonu, moguće je voditi parnični postupak za naknadu štete zbog diskriminacije uključujući i slučajeve iznuđivanja seksa s pozicije moći (tužilac žrtva - tuženi na poziciji moći – radi seksualnog iznuđivanja).

Tema seksualnog iznuđivanja/korupcije s pozicije moći („seksualna korupcija“) jeste kontroverzna tema za koju se povremeno javlja interes u javnosti, ali nije dovoljno istražena. Vrlo je malo naučne literature koja se bavi ovim problemom, pa zbog toga ne postoji jasnije prihvaćena definicija ovog pojma.

5. KRIVIČNI I PREKRŠAJNI POSTUPCI ZA PROCESUIRANJE SLUČAJEVA IZNUĐIVANJA SEKSA S POZICIJE MOĆI

Da bi se zaustavila seksualna eksploatacija – iznuđivanje seksa s pozicije moći („seksualna korupcija“), slučaj mora biti prijavljen. Samo takvi slučajevi mogu biti procesuirani, a samo procesuirani počinioci seksualnog iskorištavanja mogu biti kažnjeni.

| 25

Procesuiranje slučajeva seksualne eksploatacije – iznuđivanja seksa s pozicije moći iznimno je značajno, kako zbog podizanja svijesti javnosti da oni mogu i trebaju biti procesuirani kako bi počinioci bili kažnjeni, tako i zbog društvene osude ovih djela koja trebaju biti prepoznata kao društveno neprihvatljiva.

5.1. Prijavljivanje

Najbrži put da se seksualna eksploatacija – iznuđivanje seksa s pozicije moći zaustavi jeste da žrtva prijavi počinioca krivičnog djela i to odmah nakon što je djelo počinjeno.

Prijava se podnosi policiji putem telefona 122 ili direktno u nadležnoj policijskoj upravi, to jest upravi na čijem području se dogodila seksualna eksploatacija – iznuđivanje seksa s pozicije moći. Prijava se može podnijeti direktno i nadležnom tužilaštvu.

Svaku prijavu izvršenog krivičnog djela, bez odlaganja, provjeravaju policijski službenici i to na sljedeći način:

- dolaskom na lice mjesta odakle je prijavljena seksualna eksploatacija – iznuđivanje seksa s pozicije moći,
- razgovorom sa žrtvom, te ukoliko žrtva želi prijaviti seksualno iskorištavanje, u pratnji policije odlazi u policijsku upravu radi davanja detaljne izjave o okolnostima počinjenog djela,

- u policijskoj upravi službenik policije razgovara sa žrtvom i pravi zapisnik o saslušanju žrtve (svjedoka) o okolnostima seksualne eksploatacije – iznuđivanja seksa s pozicije moći,
- tokom razgovora sa žrtvom policijski službenik omogućava žrtvi da bez prekida ispriča šta se desilo (aktivno sluša žrtvu),
- u prostorijama policijske uprave žrtva se fotografira, posebno ukoliko ima vidljive povrede,
- o počinjenom djelu seksualnog iskorištavanja obavještava se dežurni tužilac nadležnog tužilaštva,
- sačinjava se i nadležnom tužilaštvu upućuje službeni izvještaj o počinjenom krivičnom djelu,
- osigurava se da se žrtva ne susretne s eventualnim izvršiocem krivičnog djela ili rodbinom i prijateljima koji bi mogli utjecati na žrtvu,
- ukoliko su žrtve krivičnog djela djeca, osobe kojima je oduzeta poslovna sposobnost i osobe starije od 65 godina, o registriranoj seksualnoj eksploataciji – iznuđivanju seksa s pozicije moći obavještava se centar za socijalni rad kako bi preduzeo radnje iz djelokruga svojih nadležnosti,
- ukoliko je žrtva dijete bez roditeljskog staranja ili osoba kojoj je oduzeta poslovna sposobnost, policijski službenik je dužan odmah pozvati staratelja ili predstavnika centra za socijalni rad i zatražiti njihovo prisustvo u policijskoj stanici.

Policija je dužna obavijestiti žrtvu o određenim rizicima koji se tiču njene sigurnosti jer seksualna eksploatacija – iznuđivanje seksa s pozicije moći ima tendenciju pojačavanja. Žrtva treba biti upoznata s tim da seksualna eksploatacija – iznuđivanje seksa s pozicije moći predstavlja krivično djelo te mora biti informirana o tome koje institucije su nadležne za pružanje pomoći, kao što su centri za socijalni rad, skloništa/sigurne kuće, nevladine organizacije, s tačnim nazivima i brojevima telefona.

5.2. Istraga i procesuiranje

Nadležna policijska uprava, kojoj je djelo seksualne eksploatacije – iznuđivanja seksa s pozicije moći prijavljeno, provest će istragu, saslušati žrtvu, osumnjičenog i druge eventualne svjedoke, provesti uviđaj, prikupiti dokaze kao što su uzorci odjeće, kose, otisci prstiju žrtve i počinioca, zatim dokaze kao što su pisma, poruke, dokumentacija, fotografije, videomaterijali, kao i svi drugi dokazi koji mogu poslužiti dokumentiranju krivičnog djela. Ukoliko je potrebno, policija može žrtvu uputiti u zdravstvenu ustanovu da prikupi i medicinsku dokumentaciju.

Kada žrtva dođe u zdravstvenu ustanovu na pregled, zdravstveni radnik je dužan posebno pažljivo pristupiti razgovoru sa žrtvom, na adekvatan način dokumentirati sumnju, sačiniti detaljan ljebarski nalaz baziran na pravilno vođenom intervjuu (anamnezi) i fizikalnom pregledu. U slučaju saznanja da se radi o nekom obliku seksualne eksploatacije – iznuđivanja seksa s pozicije moći, zdravstveni radnici su dužni postupati na sljedeći način:

1. Utvrditi uzroke i način nastanka povreda te obaviti kompletan zdravstveni pregled;
2. Razgovarati sa žrtvom o mogućnostima rješavanja problema, savjetovati je, uputiti žrtvu u ostale mogućnosti zaštite koje pružaju nadležne institucije (socijalne ustanove, NVO, sigurne kuće, itd.);
3. U slučaju tjelesne povrede nanesene od člana porodice, zdravstveni radnik je dužan dokumentirati stanje i sačiniti detaljan ljebarski nalaz baziran na pravilno vođenom intervjuu (anamnezi) i fizikalnom pregledu;
4. Na zahtjev tužilaštva ili policije, zdravstvene ustanove dužne su odmah dostaviti svu dokumentaciju koja je od značaja za razjašnjavanje i dokazivanje slučaja seksualne eksploatacije – iznuđivanja seksa s pozicije moći;
5. Ukoliko je žrtva osoba s duševnim smetnjama ili osoba liječena od alkoholizma i drugih zavisnosti, po potrebi je uputiti na liječenje,

odnosno prisilno hospitalizirati i o tome u roku od 24 sata obavijestiti nadležni sud i centar za socijalni rad;

6. Ukoliko je počinitelj ovog djela osoba s duševnim smetnjama ili osoba liječena od alkoholizma i drugih zavisnosti, po potrebi ga uputiti na liječenje, odnosno prisilno hospitalizirati i o tome u roku od 24 sata obavijestiti nadležni sud, centar za socijalni rad i policiju.

Obavezno prijavljivanje pomaže vlastima da pronađu i kazne osobe koje su počinile seksualnu eksploataciju – iznuđivanje seksa s pozicije moći. Obaveznim prijavljivanjem poboljšavaju se sigurnost i zaštita zdravlja osoba koje su preživjele neki oblik uznemiravanja. Ovakvim pristupom šalje se poruka da je seksualna eksploatacija – iznuđivanje seksa s pozicije moći ozbiljan zločin koji je društveno neprihvatljiv.

Nakon provedene istrage, policija će sačiniti izvještaj o izvršenom krivičnom djelu i zajedno sa svim dokazima dostaviti ga nadležnom tužilaštvu.

Prijava da je učinjeno krivično djelo može se podnijeti i direktno tužilaštvu, pismeno ili usmeno.

Ako postoji osnovana sumnja da je krivično djelo počinjeno, tužilaštvo na osnovu izvještaja o izvršenom krivičnom djelu koje podnese policija, ili na osnovu prijave koju podnese građanin, donosi naredbu o provođenju istrage u kojoj definira koje okolnosti treba istražiti i koje istražne radnje treba poduzeti. U toku istrage tužilac može preduzeti sve istražne radnje, uključujući ispitivanje osumnjičenog, saslušanje oštećenog i svjedoka, obavljanje uviđaja i rekonstrukcije događaja, te preduzeti posebne mjere koje osiguravaju sigurnost svjedoka i informacija i narediti posebna vještačenja. Tužilac u toku istrage treba voditi računa da žrtva, kao i sve osobe koje saslušava u istrazi, razumiju tok postupka.

Ukoliko su ispunjeni zakonom predviđeni uvjeti, tužilac može predložiti i određivanje pritvora osumnjičenom. Rješenje o pritvoru donosi sud.

U pogledu dokazivanja treba voditi računa o okolnostima koje seksualno iskorištavanje čine teško dokazivim upravo zato što ono može biti učinjeno bez prisustva trećih osoba.

Osoba koja je prijavila seksualno iskorištavanje s pozicije moći može pomoći u istrazi i prikupiti sljedeće dokaze:

- dokumentirati sve pisane materijale;
- kopirati SMS poruke na lični kompjuter, poruke na facebooku, prebaciti e-mailove s poslovnog računara na privatni;
- naći svjedoke koji su pouzdani i objektivni;
- prikupljati dokaze o radnim uspjesima ili ocjenama radnih zadataka kako bi se dokazalo da problemi na poslu, degradacija, sprečavanje napredovanja ili slično imaju veze sa seksualnim iskorištavanjem;
- razgovarati sa drugima o tome da postoji iskorištavanje;
- raspitati se da li su i druge osobe/zaposlenici imale isti problem s tom osobom;
- voditi evidenciju o vremenu, mjestu i načinu seksualne eksploatacije – iznuđivanja seksa s pozicije moći.

Kada u toku istrage nađe da postoji dovoljno dokaza da je osumnjičeni počinio krivično djelo, tužilac će podići optužnicu i uputiti je sudu na potvrđivanje. Sud će, ukoliko su ispunjeni uvjeti propisani zakonom, potvrditi optužnicu i pozvati optuženoga da se izjasni o krivici. Ukoliko optuženi ne prizna krivicu, bit će zakazan glavni pretres.

Tokom suđenja, tužilaštvo i optuženi, odnosno branilac, imaju pravo pozivati svjedoke i izvoditi dokaze. Pri tome, žrtva uvijek mora biti svjesna da je jedan od najvažnijih dokaza njeno svjedočenje. Također, mora biti upoznata sa činjenicom da ovakvi slučajevi mogu zadobiti veliku medijsku pažnju, posebno ukoliko je optuženi neka javna ličnost, ali da u takvim slučajevima žrtva može tražiti mjere zaštite za svjedoke.

Mjere zaštite svjedoka obično podrazumijevaju dodjeljivanje pseudonima, svjedočenje iza paravana, svjedočenje iz druge prostorije uz ili bez distorzije slike i zvuka, te, što je posebno važno, zabranjivanje objavljivanja fotografije ili videosadržaja s likom svjedoka. Mjere zaštite svjedoka predstavljaju veoma koristan mehanizam koji omogućava oštećenim osobama da lakše govore o svom stradanju.

Sljedeći važan dokaz za seksualnu eksploataciju – iznuđivanje seksa s pozicije moći jesu medicinski nalaz i nalaz vještačenja. Stoga je neophodno da žrtva odmah prilikom prijavljivanja djela seksualne eksploatacije – iznuđivanja seksa sa pozicije moći bude upućena u zdravstvenu ustanovu na detaljan pregled.

Jedan od glavnih problema s kojima se žrtva susreće jeste trajanje krivičnih postupaka. Bez obzira na činjenicu kada je djelo počinjeno, onog momenta kada dođe do iniciranja krivičnog postupka, žrtve u pravilu postaju jako nestrpljive i žele da se postupak što prije okonča. U prosjeku, od momenta podizanja optužnice pa do donošenja pravosnažne presude (uključujući i postupak po žalbi) proteknu dvije do tri godine.

5.2.1. Procesuiranje seksualne eksploatacije – iznuđivanja seksa po Zakonu o zabrani diskriminacije

Ovim zakonom definirano je da se diskriminacija može manifestirati kao svaki oblik uznemiravanja, naročito **seksualnog uznemiravanja**, mobinga, segregacije od drugih, navođenja i poticanja drugih da vrše diskriminaciju, izdavanja naloga i poticanja na diskriminaciju. Zakon se primjenjuje na postupanje svih javnih tijela, svih nivoa, pravnih osoba s javnim ovlastima, i privatnih i fizičkih osoba u oblastima zapošljavanja, obrazovanja, nauke, kulture, sporta, socijalne i zdravstvene zaštite, pravosuđa, stanovanja, javnog informiranja i medija, članstva u udruženjima i profesionalnim organizacijama, privrednim djelatnostima, javnom životu, porodici i u vezi s pravima maloljetnika.

Centralna institucija za zaštitu od diskriminacije jeste Institucija ombudsmana za ljudska prava BiH, kojoj se podnosi tužba. Tužbom se može tražiti da se utvrdi postojanje diskriminacije, da se zabrani ili otkloni diskriminacija, da se nadoknadi nastala šteta i svi ti zahtjevi se mogu istaći kumulativno. Tužba se podnosi u roku od tri mjeseca od dana saznanja za diskriminaciju, ili najkasnije u roku od jedne godine. Teret dokazivanja je na prekršiocu ukoliko su navodi iz tužbe potkrijepljeni dokazima. Na strani žrtve diskriminacije mogu učestvovati i treće osobe, samo uz njen/njegov pristanak. Tužbu mogu podnositi pojedinci, kao i udruženja, ustanove i druge organizacije koje imaju pravni interes da zaštite prava određene grupe ili se u okviru svoje djelatnosti bave zaštitom prava.

Osobe koje su prijavile diskriminaciju ili učestvovala u postupku, zbog toga ne smiju trpjeti nikakve posljedice. Prekršaj se sankcionira novčanom kaznom, a mogu se izreći zaštitne mjere oduzimanja predmeta kojim je diskriminacija učinjena i zabrane obavljanja profesionalne i poslovne aktivnosti ili dužnosti.

5.3. Rehabilitacija žrtve

Česte psihičke posljedice po žrtve seksualne eksploatacije i nasilja su: napetost, nemir, osjećaj slabosti, osjećaj straha (za sebe, svoj život, život dragih osoba), osjećaj srama i krivnje, gubitak samopouzdanja, neurotične reakcije (depresivnost, anksioznost, napadi panike), poremećaji spavanja (nesanica, noćne more), zloupotreba alkohola i droga, problemi s koncentracijom, agresivno ponašanje prema sebi i drugima, pokušaj suicida i seksualne poteškoće. Problemi s kojima se suočavaju žrtve nisu ograničeni samo na traumatske reakcije uzrokovane prijašnjim iskustvom. Naime, čak i kad su raskinule odnos sa osobom koja ih je seksualno uznemiravala, suočavaju se s mogućnošću ponovljenog traumatskog nasilja i zlostavljanja. Uznemiravane-zlostavljane žrtve trebale bi potražiti i nužno dobiti pomoć stručnjaka za duševno zdravlje kako bi prevazišle trenutačnu, ali i buduću opasnost, i dobiti upute kako je izbjeći.

Žrtve bilo kojeg oblika seksualnog nasilja pomoć će najčešće pronaći u uslugama koje pružaju nevladine organizacije. Žrtvama seksualne eksploatacije nevladine organizacije pružaju usluge direktne asistencije osiguravajući im smještaj u sigurnim kućama, hranu, odjeću i obuću, psihološki tretman kako bi usvojile prikladne obrasce ponašanja. Također, osiguravaju nadzor nad zdravstvenim i psihološkim stanjem žrtava, dnevnim obavezama, slobodnim aktivnostima, izlascima, itd. Jedan broj organizacija koje djeluju u BiH za djecu i odrasle osigurava preventivno-edukativne programe radi podizanja svijesti u općoj populaciji i određenim profesionalnim grupama, o raširenosti pojave nasilja i njegovim posljedicama i prevenciji. Najkompleksnija obaveza koju su pojedine nevladine organizacije preuzele u praksi jeste priprema žrtve za sudski postupak i učestvovanje u sudskim postupcima u ulozi svjedoka.

Djelokrug rada nekih nevladinih organizacija podrazumijeva savjetovanje žrtava nasilja, prevenciju trgovine ljudima, ekonomsko jačanje žena, jačanje kapaciteta stručnjaka u institucijama, rad s nasilnom osobom, medijske kampanje, i drugo.

6. VANSUDSKI MEHANIZMI ZAŠTITE ŽRTVE OD IZNUĐIVANJA SEKSA

Kao jedan od načina zaštite žrtve od iznuđivanja seksa jeste obraćanje Agenciji za ravnopravnost spolova BiH, Gender centru FBiH ili Gender centru RS. Ovaj mehanizam zaštite je jedinstven u pravnom sistemu Bosne i Hercegovine te je veoma bitno znati kako je on uspostavljen, koji su njegovi potencijali, odnosno ograničenja.

Agencija za ravnopravnost spolova BiH, Gender centar FBiH i Gender centar RS su organi uprave koji mogu razmatrati zahtjeve pojedinaca i grupa koji smatraju da su diskriminirani na osnovu spola u pristupu ovim pravima. Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini poznaje sljedeće oblike diskriminacije na osnovu spola: direktnu diskriminaciju, indirektnu diskriminaciju, uznemiravanje, seksualno uznemiravanje, poticanje na diskriminaciju i nasilje po osnovu spola. Svi ovi oblici diskriminacije su zabranjeni i brojnim drugim zakonima i podzakonskim aktima u skladu s kojima je moguće pokrenuti odgovarajući postupak zaštite. Tu se ubrajaju podnošenje krivične prijave (povreda ravnopravnosti čovjeka i građanina u krivičnim zakonima), podnošenje tužbe za utvrđivanje diskriminacije (u skladu sa Zakonom o zabrani diskriminacije) ili podnošenje zahtjeva za pokretanje disciplinskog postupka (u skladu s odredbama o disciplinskoj odgovornosti određenih zakona). Ukoliko je već pokrenut jedan ovakav postupak, Agencija za ravnopravnost spolova BiH, Gender centar FBiH ili Gender centar RS ne mogu pokrenuti postupak ispitivanja, ali mogu ponuditi svoju stručnu podršku tijelima koja vode postupak.

U smislu ovog priručnika, dva oblika diskriminacije su najbitnija, i to uznemiravanje na osnovu spola i seksualno uznemiravanje.

U smislu Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH, uznemiravanje je svako neželjeno ponašanje po osnovu spola kojim se želi povrijediti dostojanstvo osobe ili grupe i stvoriti zastrašujuće, neprijateljsko, degradirajuće,

ponižavajuće ili uvredljivo okruženje ili kojim se postiže takav učinak. Iz navedene definicije jasno je da uznemiravanje na osnovu spola postoji u slučaju kada se radi o neželjenom ponašanju, na osnovu spola, gdje namjera da se neko uznemiri nije bitna i gdje je bitno dokazati da je nastala posljedica koja se ogleda u povredi dostojanstva osobe i stvaranja zastrašujućeg, neprijateljskog, degradirajućeg, ponižavajućeg ili uvredljivog okruženja.

Iako je na prvi pogled slično s uznemiravanjem na osnovu spola, seksualno uznemiravanje predstavlja drugačiju vrstu ponašanja koja dovodi do iste posljedice. Za razliku od uznemiravanja na osnovu spola, koje nastaje kada se osoba uznemirava samo zbog svog spola, seksualno uznemiravanje nastaje kod ponašanja spolne prirode, odnosno ponašanja koje nastaje zbog spolnih (vanjskih) obilježja osobe.

Svaka osoba ili grupa Agenciji za ravnopravnost spolova BiH, Gender Centru Federacije BiH ili Gender centru RS može podnijeti zahtjev za ispitivanje kršenja Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH, u skladu sa podjelom nadležnosti za ispitivanje kršenja odredbi Zakona. Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, u sastavu Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH, nadležna je da donese jedinstvena pravila za primanje i obrađivanje molbi, žalbi i predstavki osoba i grupa za ispitivanje povreda Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini.

6.1. Podnošenje zahtjeva za ispitivanje povrede Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH

Svaka osoba ili grupa koja smatra da su joj aktom, radnjom ili nepostupanjem organa ili pravnog lica povrijeđena ljudska prava zagarantirana Zakonom, samostalno ili putem punomoćnika može podnijeti zahtjev za pokretanje postupka ispitivanja.

| 35

Zahtjev se podnosi na službenim jezicima u upotrebi u Bosni i Hercegovini (bosanskom, srpskom ili hrvatskom) i na službenim pismima (latinici i ćirilici). Izuzetno, zahtjev se može podnijeti i na drugom jeziku ako nije jedan od službenih jezika. Zahtjev se u pravilu podnosi na predviđenom obrascu. Može biti podnesen i posredstvom treće osobe - zakonskog zastupnika ili opunomoćenika. Punomoć se može dati pismeno ili usmeno, u zapisnik.

Uzimajući u obzir da se zahtjev može podnijeti na adrese tri različite institucije, bitno je razlikovati nadležnosti za postupanje u skladu sa zahtjevom. Agenciji za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine podnosi se zahtjev u slučaju kada činjenice slučaja upućuju da je moguća povreda učinjena od organa državne uprave, fizičkih i pravnih osoba u institucijama, organima i organizacijama Bosne i Hercegovine. Gender centru Federacije Bosne i Hercegovine podnosi se zahtjev u slučaju kada činjenice slučaja upućuju da je moguća povreda učinjena od organa uprave, fizičkih i pravnih osoba u institucijama, organima i organizacijama Federacije Bosne i Hercegovine na području Federacije Bosne i Hercegovine. Gender centru Republike Srpske zahtjev se podnosi u slučaju kada činjenice upućuju na to da je moguća povreda učinjena od organa uprave, fizičkih i pravnih osoba u institucijama, organima i organizacijama Republike Srpske na području Republike Srpske.

Prilikom ispunjavanja obrasca potrebno je voditi računa o sljedećim stvarima:

1. Da se zahtjev naslovi na Agenciju za ravnopravnost spolova BiH, Gender centar Federacije Bosne i Hercegovine ili Gender centar Republike Srpske, u skladu s nadležnostima za postupanje;
2. Da se jasno označe stranke u postupku; ukoliko nekoliko osoba podnosi zajedničku predstavku, da se dostave traženi podaci za svaku od njih na posebnom papiru; ukoliko je imenovan punomoćnik, da se priloži punomoć;
3. Da se ukratko i hronološkim redom navedu bitne činjenice slučaja i razlozi za podnošenje;
4. Da se navede odluka na koju se žali (ukoliko takva postoji, vrsta i broj spisa ukoliko je poznat);
5. Da se navedu informacije o svim pravnim sredstvima (žalbe, tužbe i drugi podnesci) podneseni drugim nadležnim organima prije podnošenja zahtjeva;
6. Istaći traženo u pogledu povjerljivosti podataka (u pravilu svi podaci su javni, pa shodno tome treba dostaviti samo one osobne podatke o podnosiocu zahtjeva ili drugim osobama koji su neophodni za razumijevanje predmeta);
7. Da se podnosilac zahtjeva ili punomoćnik potpiše na obrazac podneska;
8. Da se navede naziv i broj priloga, i to vodeći računa da se dostave samo fotokopije svih odluka i dokumenata.

Svaki zahtjev podliježe prethodnom ispitivanju u kojem se utvrđuju proceduralne pretpostavke za razmatranje predmeta, odnosno urednost i prihvatljivost podneska. Zahtjev će biti odbačen ukoliko u bilo kojoj fazi postupka bude utvrđeno da se isti predmet razmatra ili je bio razmatran pred Agencijom za ravnopravnost spolova BiH, Gender centrom FBiH, odnosno Gender centrom RS, ili koji je u postupku ili je bio u postupku kod bilo kojeg suda u Bosni i Hercegovini, Ombudsmena za ljudska prava BiH ili se ispituje pred bilo kojom međunarodnom institucijom za ljudska prava.

Isto tako, bit će odbačen zahtjev koji je anonimn, nepotpun ili nerazumljiv, zlonamjran, ako sa sobom nosi narušavanje legitimnih prava treće strane, ako Agencija za ravnopravnost spolova BiH, Gender centar FBiH, odnosno Gender centar RS, nisu nadležni za postupanje ili je podnesen nakon više od tri mjeseca od dana povrede prava zagantiranih zakonom na koju se zahtjev odnosi.

Postupak koji se vodi po zahtjevu za ispitivanje kršenja Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH od strane Agencije za ravnopravnost spolova BiH, odnosno jednog od gender centara, ni u jednom trenutku ne može zamijeniti zaštitu koju je moguće ostvariti sudskim putem. Ipak, uzimajući u obzir da su oblici diskriminacije koje Zakon prepoznaje noviteti u pravnom sistemu BiH, ispitivanje zahtjeva omogućava vansudsko rješavanje sporova. Ovaj postupak je posebno značajan ako se uzme u obzir da iz nepoznavanja sadržaja pojma diskriminacije mnoge osobe još nisu u stanju razlučiti koja vrsta ponašanja dovodi do različitog postupanja. Stoga i sam postupak ispitivanja zahtjeva ima potencijal u mirnom rješavanju sporova te u upoznavanju stranaka o načinima kako da se bore protiv diskriminacije, odnosno seksualnog uznemiravanja i uznemiravanja na osnovu spola.

Gledajući iz ovog ugla, moguće posljedice ispitivanja zahtjeva su mirno rješavanje spora, upoznavanje stranaka o mogućim pravnim lijekovima koji su dostupni u drugim postupcima, odnosno nakon što zahtjev bude ispitan davanje preporuka, nadležnom tijelu s uputama kako da se otkloni sporna situacija.

Preporuke su osnovni rezultat ispitivanja zahtjeva. Preporuka obavezno sadrži osnovne podatke o podnosiocu, osnovne navode iz podneska, tok ispitnog postupka, utvrđene činjenice, odredbe relevantnih propisa na kojima se preporuka zasniva, mjere koje se preporučuju, kao i rok za odgovor u pisanoj formi o realizaciji preporuke.

U ovim preporukama poziva se na međunarodne obaveze koje je BiH preuzela u oblasti ravnopravnosti spolova (a posebno CEDAW konvenciju) i članove koji se odnose na ravnopravnost spolova u BiH, te predlažu mjere za otklanjanje uzroka kršenja Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH. Ove mjere pretežno uključuju prijedloge za izmjene i dopune Zakona, prestanak kršenja odredbi Zakona, odnosno postupanje u skladu sa Zakonom, te donošenje privremenih mjera. Iako nisu pravno obavezujuće, ove preporuke imaju efekt na zaštitu prava, te edukativni, preventivni i efekt podizanja svijesti javnosti. Poseban efekt mogu imati u komunikaciji s drugim tijelima uprave budući da Agencija i gender centri, u skladu s odlukama o osnivanju, nadziru primjenu Zakona. Iz tog razloga u direktnoj komunikaciji sa drugim tijelima uprave mogu ih upućivati na to kako da postupaju u skladu s odredbama Zakona i međunarodnim standardima za ljudska prava, odnosno mogu savjetodavno djelovati kako bi se uklonili uzroci kršenja određenog prava.

Budući da su Agencija za ravnopravnost spolova i gender centri upravne organizacije koje djeluju u okviru vlada države i entiteta, mogu inicirati, odnosno predlagati izmjene i/ili dopune zakona, politike ili prakse koje se odnose na činjenice iz zahtjeva. Ovo se posebno odnosi na one slučajeve ispitivanja kada je nekim zakonom ili podzakonskim aktom nastalo kršenje prava većeg broja osoba, odnosno kada se utvrdi da neki način zaštite propisan određenim zakonom ne omogućava efikasnu zaštitu pojedinaca, odnosno grupa, od uznemiravanja na osnovu spola ili seksualnog uznemiravanja.

S obzirom na to da se ovdje radi o vansudskoj zaštiti, ukoliko ne dođe do provedbe preporučene mjere, Agencija za ravnopravnost spolova, odnosno gender centri, dužni su organu koji vrši nadzor nad radom organa kojem je data preporuka ukazati na tok slučaja i datu preporuku kao i na činjenicu da mjera nije provedena. U svakom slučaju, Agencija za ravnopravnost spolova i gender centri u svom godišnjem izvještaju ili, po potrebi, posebnim izvještajima, navode precizne podatke o organu ili

drugoj pravnoj osobi, kao i podatke o odgovornim osobama u organu ili pravnoj osobi, koje su pokazale nesaradnju.

Važno je voditi računa i o ograničenjima postupka ispitivanja zahtjeva. Kao što je već naglašeno, ispitivanje zahtjeva ne može zamijeniti sudski način zaštite od uznemiravanja na osnovu spola ili seksualnog uznemiravanja. Iz tog razloga rezultat postupka ispitivanja nije da preinači, ukine, pobije ili poništi odluke nadležnih institucija. Ono ne predstavlja žalbeni postupak u upravnom ili sudskom postupku. Od Agencije za ravnopravnost spolova BiH, Gender centra FBiH ili Gender centra RS ne može se očekivati zastupanje u drugim postupcima (upravni, prekršajni, sudski ili medijatorski), niti te institucije mogu poduzimati procesne radnje u toku ovih postupaka. Kao što je već naglašeno, ukoliko je u toku neki od navedenih postupaka, postupak po zahtjevu za ispitivanje kršenja Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH bit će prekinut.

7. PREPREKE S KOJIMA SE SUSREĆU ŽRTVE SEKSUALNE IZNUDE S POZICIJE MOĆI

7.1. Moć pozicije

Moć pozicije proizlazi iz mogućnosti da se utječe na drugu osobu snagom pozicije u hijerarhiji organizacije. Osoba na višoj hijerarhijskoj razini ima moć nad osobama na nižoj hijerarhijskoj razini. Osobe na nižoj hijerarhijskoj razini imaju ulogu prihvaćanja moći pozicije i izvršenja naloga. Ako oni takvu snagu priznaju kao zakonitu, oni će je i prihvatiti kao situaciju u kojoj je njihova moć manja, a time i njihovi ciljevi podređeni ciljevima osobe koja ima moć pozicije.

Ovisno o „moći“ pozicije pojedinca, drugi mogu prihvatiti iznudu (pristati na seks da bi zauzvrat nešto dobili/ostvarili), uzdajući se potpuno u sposobnosti pojedinca koji ima moć pozicije da im osigura potrebno.

Primjeri:

1. Profesor za seks od učenice/studentice zauzvrat „osigurava“: dobru ocjenu na ispitu iz svog predmeta, pa čak i na ispitima iz drugih predmeta...;

2. Bankarski službenici za seks od građanki/građana zauzvrat „osiguravaju“:

razne pogodnosti i ako trenutno ne udovoljavaju propisanim kriterijima ;

3. Poslodavac za seks od radnice/radnika zauzvrat „osigurava“: ostanak na poslu, napredovanje u karijeri, povišicu plaće...;

4. Državni službenici za seks od građanki/građana zauzvrat „osiguravaju“:

- policijski službenik omogućit će prikrivanje raznih nedozvoljenih radnji (prekršajnih kazni, unošenja nedozvoljenih stvari pritvorenicima, prekograničnih prelazaka...)
- Pravosudni službenici omogućit će razne „pogodnosti“ (ubrzanje ili otezanje nekog postupka, „gubljenje“ dokumentacije...)
- Visokopozicionirani službenici pri raznim ministarstvima i državnim službama za seks od građanki/građana zauzvrat „osiguravaju“ : pogodnosti pri javnim natjecajima, zaposlenja...
- Službenik u uredu za strance za seks od građanki/građana zauzvrat „osigurava“: brže procedure oko boravka, izdavanja radnih i drugih dozvola...

Nabrajati bismo mogli unedogled, ali i iz navedenog svima je jasno da se u svim slučajevima dovode u pitanje vjerodostojnost; stručnost profesije kojom se osobe bave, stepen obrazovanja koji je učenik/student postigao, isprava koje određene osobe posjeduju, legitimitet, legalitet...

Seksualno iznuđivanje s pozicije moći/korupcija pojavljuje se u gotovo svim područjima života i djelovanja. To je jedan od najčešćih oblika seksualnog nasilja, koji se najlakše tolerira i za koji većina zakonodavstava nema mehanizam sankcioniranja. Obuhvata neželjenu spolnu iznudu/ucjenu, ponašanja koja nužno ne uključuju fizički dodir, a osobu dovode u neugodan i ponižavajući položaj, te izazivaju osjećaj srama. Ključni element je moć, a provodi ga osoba koja je na moćnijoj poziciji od osobe nad kojom se ono provodi (npr. šef nad podređenom/im, nastavnik nad učenikom/icom, profesor ili asistent nad studentom/icom, državni službenici nad osobama koje traže određene dokumente/usluge, itd).

Seksualna iznuda s pozicije moći je koruptivna radnja i događa se češće nego što većina ljudi smatra, a posljedice su dalekosežnije nego što je većina spremna priznati.

Seksualna iznuda s pozicije moći ima previsoku cijenu; psihološku, zdravstvenu i ekonomsku, za samu osobu, njenu obitelj, ali i širu zajednicu i društvo, nesaglediva je u negativnim razmjerima i ne ostavlja mogućnost prešutnog toleriranja.

Pitanje moći, kao jednog od vrlo važnih faktora u strukturi seksualne iznude, predmet je kojim bi se trebalo ozbiljnije pozabaviti u istraživanjima i javnim objavama.

Seksualna iznuda s pozicije moći je široko rasprostranjena pojava, najčešće proučavana na radnim mjestima i školskim ustanovama, a posljedice se odražavaju na socijalno okruženje, radnu sredinu i pojedinca, pa se problem treba promatrati i s medicinskog, sociološkog i ekonomskog aspekta kako bi se upozorilo na značaj problema i kako bi ga se upoznalo i naučilo prepoznavati. Naime, seksualna iznuda s pozicije moći može se spriječiti sistemskom primarnom prevencijom; informiranjem, edukacijom i konkretnim zahvatima, npr. osobnim treningom komunikacijskih vještina, zaštitnim zakonodavstvom i

organizacijskom politikom, te praksom koja primjenjuje pravilnike o radu koji ne toleriraju ovaj vid korupcije/seksualnu iznudu s pozicije moći.

Važno je napomenuti kako se pri izjašnjavanju - percepciji seksualnog iznuđivanja/korupcije s pozicije moći spolovi značajno razlikuju.

Žene negativnije procjenjuju takve događaje od muškaraca. Procjene oba spola su negativnije u slučaju kad je žrtva žena nego kad je žrtva muškarac.

Razlike među spolovima dolaze do izražaja i u određivanju kazni za počinioce.

Žene dodjeljuju strožije kazne, a muškarci češće smatraju da je kazna nepotrebna, u skladu s njihovom blažom percepcijom seksualnog uznemiravanja.

U različitim ispitivanjima pronađene su i razlike između muškaraca i žena u emocionalnim i bihevioralnim reakcijama (ponašanje) u slučaju seksualnog iznuđivanja/korupcije s pozicije moći. Žene bi se osjećale: ranjivo, posramljeno, obeshrabreno, bijesno i reagirale bi agresivno, dok bi veći dio muškaraca tolerirao takvo ponašanje i možda čak i bilo polaskano njime.

Posljedice seksualne iznude/korupcije s pozicije moći na radnom mjestu su smanjenje učinkovitosti, ometanje napredovanja, učestali izostanci s posla, bolovanja (bijeg u bolest), napuštanje radnog mjesta, dobivanje otkaza.

7.2. Zdravstvene posljedice

- Stres - počinje već s mislima ili emocijama. Sama pomisao na neugodu dovodi do kaskadnog slijeda biohemijskih reakcija koje počinju u dijelovima mozga označnim kao hipotalamus i hipofiza, a čiji je krajnji rezultat stimulacija nadbubrežne žlijezde i pojačano lučenje adrenalina, što u konačnici može završiti i fatalno
- fizički poremećaji - hronični umor, probavne smetnje, prekomjerna tjelesna težina ili mršavljenje, nesanica, različiti bolni sindromi, smanjen imunitet, povećana potreba za alkoholom, sedativima, cigaretama
- emocionalni poremećaji - depresija, burn-out (izgaranje) sindrom, emocionalna praznina, osjećaj gubitka životnog smisla, anksioznost, gubitak motivacije i entuzijazma, apatija, poremećaj prilagodbe
- poremećaji u ponašanju - iritabilnost, projektivnost, nekritično rizično ponašanje, gubitak koncentracije, zaboravnost, eksplozivnost, grubost, pretjerana osjetljivost na vanjske stimuluse, bezosjećajnost, rigidnost, stalna okupiranost poslom, obiteljski problemi, razvod braka, suicid žrtve
- progresivni gubitak idealizma, energije i smislenosti vlastitog rada koji doživljavaju ljudi u svojim profesijama kao rezultat frustracija i stresa izazvanih seksualnim iznudama
- posljedice seksualnog iznuđivanja se također povezuju s mnogim negativnim emocijama, npr. depresijom, nedostatkom snage, nezadovoljstvom, strahom, neodgovarajućom kvalitetom života i beznađem, gubitkom samopouzdanja, nemogućnosti prosudbe i donošenja odluka; emocionalnom iscrpljenošću, osjećajem nemogućnosti vladanja emocijama zbog izloženosti stresnim situacijama, depersonalizacijom - patološki promijenjenim doživljajem osobnog identiteta, koji dovodi i do gubitka samopoštovanja i gubitka socijalne uloge

7.3. Kome se obratiti za pomoć?

- Važan je položaj ljekara porodične medicine, koji mora znati uočiti seksualnu iznudu kao uzrok obolijevanja pojedinca
- Stručnjaci koji se bave mentalnim zdravljem, psihijatri i psiholozi, mogu procijeniti osobe prije zaposlenja, nakon prepoznatog seksualnog iznuđivanja i nastalih zdravstvenih posljedica, to jest radnu sposobnost ili nastalu štetu kod pojedinca
- Stručnjaci po nalogu suda vještače duševnu bol koja je izazvala nematerijalnu štetu. Oni moraju potvrditi ili osporiti postojanje iznuđivanja te u kojem stepenu simptomi narušavaju socijalno i radno funkcioniranje, odnosno kvalitet života radnika i eventualno preporuku tretmana

7.3.1. *Kako se zaštititi od seksualne iznude s pozicije moći?*

- Zabilježite svaki pokušaj iznude, arhivirajte sve u pismenoj formi, tj. dokumentirajte
- Obratite se osobi u radnoj sredini u koju imate povjerenje, unutarnjoj kontroli, sindikatu, inspektoru rada, aktivistima udruženja za zaštitu ljudskih prava, liječniku, zatražiti pomoć stručnjaka-psihologa, psihijatra
- Ne dopustite da vas uvuku u krug iznuđivanja seksom; budite pristojni sa osobom na poziciji moći koja vrši iznudu nad vama, ali jasno/precizno upozorite na njegovo/njeno nedopustivo ponašanje prije nego što prijavite slučaj

7.4. Preporuke kako postupiti:

1. Ne napuštati radno mjesto
2. Ne donositi impulzivno odluke
3. Pronaći saveznike u firmi
4. Potražiti pravnu pomoć
5. Potražiti pomoć psihoterapeuta
6. Trenirati komunikacijske vještine
7. Trenirati tehnike relaksacije
8. **NE ODUSTAJATI OD BORBE!**

Žrtve seksualnog iznuđivanja s pozicije moći izložene su: stigmatizaciji, siromaštvu, nezaposlenosti i socijalnoj isključenosti. Život u siromaštvu stvara dodatne teškoće pri traženju posla i pridonosi tome da pojedinci bivaju uhvaćeni u zamku dugotrajne nezaposlenosti. Istovremeno, nezaposlenost i siromaštvo otežavaju sudjelovanje u društvenim aktivnostima. Zbog nedostatka novca i stigmatizacije koju može uzrokovati nezaposlenost, reduciraju se socijalne veze i raste vjerovatnost socijalne izolacije. Ukoliko se razdoblje nezaposlenosti, a time i siromaštva, produži, pojavit će se tenzije u porodičnim i bračnim odnosima, porast će vjerovatnost raspada bračne i porodične zajednice. Nedostatak novca pogoršava ne samo porodične odnose nego i veze s prijateljima, susjedima, a obzirom na to da su „socijalne razmjene“ nužne za održavanje socijalnih odnosa, nastala socijalna izolacija povratno nepovoljno utječe na izgleda za zapošljavanjem jer su takvi pojedinci odvojeni od izvora informacija i podrške potrebne u traženju posla. Na taj način nastavlja se pogubna spirala socijalnog propadanja.

7.5. Srednjoškolske i visokoškolske obrazovne ustanove

Nalazi nekih istraživanja su pokazali da i u **srednjim školama postoje slučajevi seksualne iznude s pozicije moći**, ali i da je percepcija tog problema skoro nepostojeća, jer se takvo ponašanje smatra normalnim dijelom školske svakodnevice. Posljedice su izražene kao loša atmosfera u kojoj se odvija nastava i loši odnosi među učenicima, kao i između učenika i profesora, posebno u slabije ekonomski i socijalno razvijenim sredinama .

Moć koju neki pojedinac ima na osnovu svog položaja na radnom mjestu ili u obrazovnoj ustanovi u pravilu ne smije služiti da bi se njome vršile razne eksplicitne ili implicitne ucjene seksualne prirode.

Evidentno je postojanje problema šutnje društva o ovoj pojavi i problema nezaštićenosti žrtava. Žrtve uglavnom razmišljaju da se prijavom incidenta mogu javiti i razna mišljenja prema kojima su i one djelimično krive za ono što im se dogodilo, što nije rijedak slučaj kod ovakvih incidenata u kojima je javnosti teško razlučiti udio odgovornosti žrtve i počinioca. Naime, neke karakteristike žrtve (izazovno odijevanje, privlačan izgled, reputacija koketiranja...) mogu se krivo protumačiti kao poticaj počiniocu, odnosno kao „opravdanje“ za takav čin.

Možda pravni načini rješavanja ovih problema nisu poznati žrtvama jer je pravna regulacija seksualne iznude/ucjene u većini zemalja nepostojeća, pa tako i u BiH, kao i svijest o postojanju ovog problema.

Seksualno iznuđivanje s pozicije moći, posebno u obrazovnim ustanovama, nerijetko se tretira kao trivijalan problem koji se s lakoćom može izbjeći i zaustaviti, što najčešće nije istina. Često se radi o repetitivnim ponašanjima koja se javljaju kroz neko vremensko razdoblje i za koje žrtve, zbog straha od osude okoline, stigme, stida, izostanka podrške/zaštite, ne mogu naći adekvatno rješenje – prijaviti iznuditelja/ucjenjivača. Opasno i neugodno ponašanje demonstriraju

profesori koji svoje učenice/studentice pipkaju ili/i pozivaju na "konsultacije" u osami.

Profesori učenicama/studenticama često šalju konkretne ponude, primjerice e-mailom ili putem SMS-a. Većini učenica/studentica to nakon određenog vremena postane neugodno, ali ni tada nisu u stanju jasno reći 'ne', jer se boje da bi to moglo negativno utjecati na njihov nastavak školovanja. Taj strah nije bezrazložan, jer sve su to otvorene iznude seksa u zamjenu za „nešto“. Naime, profesori za određene seksualne usluge nude bolje ocjene.

Seksualno iznuđivanje s pozicije moći u našem društvu ne uzima se ozbiljno, a i u javnosti se ta tema potcjenjuje. Većina smatra da je to sasvim „obična“ pojava, pa čak i smiješna. Niko to ne shvata kao ozbiljan problem koji može stvoriti teže psihičke posljedice.

Slijedi razmišljanje i izjava studentice o ovoj temi:

„... Da bi prijavili profesora. Uredu, to je pohvalno da ima poštenih ljudi, ali stvar je u tome da nemate kome prijaviti, jer takvi profesori ne bi mogli ucjenjivati da nemaju neko zaleđe. Da ih neko ne štiti, bojali bi se prijave i da ne izgube posao. A s druge strane, to je riječ studenta protiv riječi jednog profesora, teško je to uopće dokazati. Što se tiče komisijskog ispita, profesori koji sjede u komisiji neće ići protiv svog kolege (neće vrana vrani oko iskopati). Kod manje uspješnih studentica uglavnom dolazi do direktne iznude/ucjene, a ako se baci oko na uspješniju, onda se zna dogoditi da pokušavaju zavoditi, ne baš direktno ucjenjivati. Ne znam, ne bih baš moralizirala, jer moral je zadnje na što se misli u ovoj situaciji, jer ljudi koji idu na pošteno daleko teže dolaze do uspjeha od onih koji se "snažaze". Ona koja se "snažala" za ispit, snaći će se i za posao, a djevojke koje pošteno uče i trude se često završe na berzi rada. Treba prijaviti, ali kako? Kako tužiti nekoga za seksualno iznuđivanje - koruptivno djelo kada nemaš nikakvog dokaza? Tvoja riječ protiv njegove/njene ne prolazi baš najbolje i to je svima jasno. Kako naći neku studenticu/studenta koji će stati na tvoju stranu? Svi se bave svojim poslom i ne žele svjedočiti jer bi

to značilo pozdrav s fakultetom. Isto tako, treba imati na umu da i oni kojima podnosiš prijave nisu baš nevinašca. U svakom slučaju, užasna situacija...“.

Preporuke kako postupiti:

- 1) Ne napuštati školu/fakultet
- 2) Ne donositi impulsivno odluke
- 3) Pronaći saveznike u školi/na fakultetu
- 4) Potražiti pomoć rektora
- 5) Potražiti pravnu pomoć
- 6) Potražiti pomoć psihoterapeuta
- 7) Trenirati komunikacijske vještine
- 8) Trenirati tehnike relaksacije
- 9) **NE ODUSTAJATI OD BORBE!**

Svim srednjoškolskim ustanovama i fakultetima treba podijeliti prigodne brošure u kojima se objašnjava i pojašnjava šta je profesorima (i autoritetima dotične ustanove) dozvoljeno, a šta nije u ponašanju prema učenicima/studentima, zatim načiniti protokol o prikupljanju relevantnih dokaznih materijala potrebnih za prijavu seksualnog iznuđivanja, te to uvrstiti u Zakon o višem/visokom školstvu.

Osobe koje iznuđuju seks s pozicije moći same su odabrale da budu iznuditelji/ucjenjivači i niko drugi osim njih ne može biti odgovoran za njihovo ponašanje, naročito ne žrtva iznude/ucjene.

7.6. Potrebne mjere za suzbijanje seksualne iznude/korupcije s pozicije moći i pomoć/podrška žrtvama

Jedan od primarnih problema koji se odnosi na suzbijanje seksualnog iznuđivanja/korupcije s pozicije moći vezan je uz nedovoljan broj mjesta na kojima žrtve mogu dobiti osnovne informacije i pomoć.

| 49

Drugi važan problem vezan je uz postupak prijave seksualnog iznuđivanja nadležnim institucijama, koji treba učiniti što efikasnijim i manje traumatizirajućim za žrtvu, poštujući pri tome njezina prava. Tome bi u značajnoj mjeri pridonijeli izrada i prihvatanje protokola o postupanju u slučaju seksualnog iznuđivanja s pozicije moći.

Broj prijava seksualnog iznuđivanja/korupcije s pozicije moći je izuzetno nizak, a ovisi o nizu faktora. Neki od razloga neprijavljivanja seksualnog iznuđivanja/ucjena s pozicije moći leže u širem društvenom kontekstu koji je kontaminiran postojanjem tipičnih mitova i predrasuda prema seksualno koruptivnim radnjama. Neki razlozi su usko vezani uz rad institucija, neki su isključivo osobne prirode, vezani uz samu žrtvu.

Dominantni razlozi neprijavljivanja seksualnog iznuđivanja s pozicije moći:

- Neke žrtve smatraju kako su na neki način same zaslužile takav vid ponašanja, zbog nečega što su učinile ili nisu učinile, jer je to dominantna društvena poruka koja se usvaja socijalizacijom, a koja je zasićena mitovima o „seksualnom ponašanju“, kao što su „*dobila je što je zaslužila*“ ili „*izazvala je, a sad se žali*“;
- Neke žrtve se boje govoriti o seksualnom iznuđivanju/korupciji koje su preživjele zbog straha od počinitelja (ovisno koliko je „moćan“) i njegove moguće osvete;

- Veliki broj žrtava teško se nosi s osjećajem srama, strahuju od stigmatizacije i reakcija porodice, bližnjih, kolega, koje mogu ići od optuživanja do potpunog odbacivanja;
- Važan razlog neprijavlivanja jesu nepovjerenje i strah od relevantnih organa unutar institucija (unutrašnja kontrola, pedagozi, stručne službe za radnike...) i izvan institucija: policije i suda, od dugotrajnog i teškog sudskog procesa, neadekvatnih i niskih kazni za počinioca, kao i nedostatak informacija o mogućim mehanizmima zaštite i pomoći.

Uočljiva je nepouzdanost službenih podataka o seksualnom iznuđivanju/korupciji s pozicije moći zbog visoke stope neprijavlivanja. Ono što još treba napomenuti u tom kontekstu jeste da promjene u društvenom odnosu prema ovom problemu mogu značajno djelovati na službene statistike koje neinformiranog posmatrača mogu uputiti na pogrešne zaključke.

Potrebno je ohrabriti žrtve seksualnog iznuđivanja s pozicije moći da prijave počinioca i svjedoče pred sudom.

Veći broj prijava moguć je samo ako kao društvo učinimo sve što je u našoj moći da žrtvama seksualnog iznuđivanja/korupcije s pozicije moći olakšamo svaki korak u procesu prijave seksualnog iznuđivanja/korupcije; da im osiguramo adekvatne mehanizme zaštite i pomoći, kao i to da iznuditelj/ ucjenjivač dobije zasluženu kaznu. To znači da trebamo poraditi na promjenama percepcije javnosti vezano za ovaj problem, zakonskih okvira i direktnoj i indirektnoj zaštiti žrtava. Dostupnost i kvaliteta servisa za žrtve seksualnog iznuđivanja s pozicije moći važni su ne samo iz humanih razloga, nego i zbog osnaživanja i podržavanja žrtava da prijave koruptivno djelo seksualnog iznuđivanja s pozicije moći, te time smanjimo ovo društveno neprihvatljivo djelovanje. Bez odgovarajućih servisa i osiguravanja zaštite žrtve imaju malo izbora. Bez svjedoka/svjedočenja nema ni kvalitetnog procesuiranja, ni zaslužene kazne.

Što se tiče medijskog praćenja seksualnog iznuđivanja/korupcije s pozicije moći, osim senzacionalističkih naslova i članaka i dalje ne vidimo značajne pomake, promjene u smislu kontinuiteta i ozbiljne posvećenosti ovoj temi. I dok postoje članci i neki TV prilogi koji nastoje biti maksimalno korektni, objektivni, pa i informativni, još vidimo/čujemo kako se u većini slučajeva piše/govori o **navodnom** iznuđivanju/korupciji ili **navodnom** događaju i u kojima se navode različite činjenice i podaci o iznuditelju/ucjenjivaču ili žrtvi koji idu u smjeru minimiziranja počinjenog djela seksualne iznude/korupcije s pozicije moći i opravdavanja počinioca.

Uspješna borba protiv seksualnog iznuđivanja s pozicije moći/korupcije traži aktivno i odgovorno učešće svih nas - članova društvene zajednice da:

- Kod sebe i drugih razvijamo visoku svijest o štetnosti seksualnog iznuđivanja s pozicije moći/ korupcije
- Odbacujemo ponudu da učestvujemo u seksualnoj iznudi/korupciji
- Obavezno i argumentirano sarađujemo s tijelima krivičnog progona

7. 7. Učinak seksualnog iznuđivanja s pozicije moći na društvo

Promatramo li opsežno koliko je seksualna iznuda s pozicije moći društveno široko rasprostranjena pojava, ne možemo a da se ne suočimo sa svim mogućim negativnostima u svim sferama zajednice i po društvo razornim učincima takve vrste korupcije.

Dugoročno gledano, ne zaustavimo li i ozbiljnije ne promijenimo pristup otkrivanja, procesuiranja i sankcioniranja seksualnog iznuđivanja s pozicije moći, vrlo su nam izvjesni naglašeni obrazovni, ekonomski, politički i sigurnosni problemi, te strah na individualnom nivou i nepovjerenje građana u državu i pravni sistem.

Postoji snažan utisak da su neki ljudi, zahvaljujući svojim "vezama" i samoj „moćnoj“ društvenopolitičkoj poziciji, iznad zakona, te da im se koruptivne

radnje seksualnog iznuđivanja s pozicije moći toleriraju – „nedodirljivi“su ,
čime se povećava ranjivost za ovakav oblik korupcije.

**Ublažavanje i uklanjanje uzroka i učinaka seksualnog iznuđivanja s
pozicije moći/korupcije nije pitanje privilegija, nego prava.**

8. PREPORUKE

Definitivno je da bosanskohercegovačko društvo ne smije dopustiti da pojava iznuđivanja seksa uzme toliko maha da bi to značilo sveopću dekadenciju društvenog sistema vrijednosti i obesmisllilo brojne napore koji su već poduzeti kako bi se uklonili prisutni i ranije postojeći oblici diskriminacije nad ženama. Naime, jasno je da iznuđivanje seksa dobrim dijelom pogađa upravo žene, ali ih stavlja i u poziciju da ga na neki način koriste kao vlastito oružje, što se kosi sa pravednim nastojanjem za uspostavljanje jednakosti u društvu. Stoga bi društvo moralo težiti da se suprotstavi ovoj pojavi, pa bi neke od konkretnih preporuka bile sljedeće:

1. Izraditi strateški plan na državnom nivou kojim će se pobliže odrediti aktivnosti svih subjekata uključenih u sve one oblasti u kojima se, prema rezultatima istraživanja Udruženja žena sudija u BiH, ali i drugim relevantnim podacima, javlja iznuđivanje seksa;
2. Stimulirati istraživanja u raznim oblastima koja će imati za cilj prikupljanje novih saznanja o rasprostranjenosti pojave iznuđivanja seksa;
3. Na bazi prikupljenih saznanja i podataka predlagati odgovarajuće mjere, u prvom redu institucijama vlasti odgovornim za određeno područje ili oblast;
4. Animirati nevladin sektor, sindikate i studentske asocijacije o ovoj problematici;
5. Uspostaviti saradnju sa medijima kako bi se aktueliziralo pitanje iznuđivanja seksa i omogućilo njegovo sagledavanje u interesu šire javnosti iz različitih uglova (emisije uz učešće sociologa, psihologa, posrednih i neposrednih žrtava iznuđivanja seksa koje iznose svoje priče, itd.); ne dozvoliti senzacionalistički pristup temi „seksualne korupcije” uključujući zloupotrebe žrtava predstavljajući ih kao poticajne osobe za „seksualnu korupciju”.
6. Animirati različite slojeve javnosti da se ovaj problem prezentira kao tema različitih naučnih i društvenih skupova na kojima se treba ukazivati da problemom iznuđivanja seksa nisu pogođene samo

- žene ili muškarci prema kojima je iznuđivanje seksa direktno usmjereno, već su posredno ili kolateralno žrtve svi/e građani/ke, koji/e se stavljaju u neravnopravan položaj ovom vrstom korupcije;
7. Ugraditi odredbe o iznuđivanju seksa kao krajnje neprihvatljivom vidu zloupotrebe položaja u sve etičke kodekse i naglasiti da se radi o sramotnom činu sa disciplinskim i moralnim posljedicama;
 8. Pristupati navodnim slučajevima iznuđivanja seksa s dužnom pažnjom i svestranošću kako bi se spriječile eventualne zloupotrebe i manipulacije;
 9. Uključiti iznuđivanje seksa s pozicije moći u domaću pravnu regulativu, propisujući ga kao posebno krivično djelo i predviđajući ga kao poseban osnov za obeštećenje, kako u korist neposrednih, tako i u korist posrednih žrtava;
 10. Inicirati istraživanja na bazi gendera o problematici iznuđivanja seksa;
 11. Kreirati i provesti programe edukacije, kako za javne službenike/ce, tako i za sve druge koji su uključeni u problematiku iznuđivanja seksa, naročito one koji pružaju pomoć i daju savjete žrtvama;
 12. Provoditi kampanje osnaživanja koje će imati za cilj postizanje psihičke spremnosti svih potencijalnih žrtava da se zauzmu za zaštitu sebe, ali i drugih, u slučajevima seksualnog iznuđivanja;
 13. Razmotriti uvođenje posebne SOS linije za prijavljivanje slučajeva iznuđivanja seksa, uključujući i adekvatnu informiranost javnosti o postojanju tog servisa;
 14. Poticati mogućnost anonimnog prijavljivanja slučajeva iznuđivanja seksa u uvjetima opravdane bojazni da će žrtva pretrpjeti odmazdu ili štetne posljedice po sebe ili drugog;
 15. Uvoditi statistike o slučajevima iznuđivanja seksa na nivou policije, centara socijalne zaštite, tužilaštava, sudova, agencija/zavoda za pružanje pravne pomoći, itd.;
 16. Intenzivirati aktivnosti usmjerene ka suprotstavljanju svim oblicima korupcije, te u tom cilju naročito podsticati efikasan rad policije i tužilaštava;

Kada su u pitanju oblici prevencije iznuđivanja seksa, nesporno je da je glavni preduvjet uspostavljanje sistema odgovornosti i stvarno sankcioniranje svih onih koji su počinili taj oblik zloupotrebe i kršenja prava drugoga. Dok se to ne desi, ostavljen je prostor koji omogućava nesmetano djelovanje koje uključuje iznudu seksualne prirode, tim više što se radi o, ionako osjetljivoj i dijelom tabu temi, koja zalazi u domen ljudske intime i privatnosti. Stoga bi se najprije moralo početi od kažnjavanja počinitelaca i ohrabrivanja žrtava da govore o situacijama u kojima su se našle. Otvorenost žrtava da iznose vlastitu sudbinu neće, izuzev društvene osude kratkog daha, polučiti ništa konkretno ako institucije sistema ne djeluju, pa je zaključak da bez uspostavljanja snažnih mehanizama za procesuiranje i zaštitu (pa i pomoć) u slučajevima iznuđivanja seksa, realno ne postoje izgledi da se u značajnijoj mjeri spriječe nove moguće viktimizacije. U svakom slučaju, još je rano govoriti o angažmanu na nekom od oblika prevencije, barem kad je riječ o ulozi društva, mada sve ranije iznesene preporuke vode ka tome da društvo u budućnosti spriječi iznuđivanje seksa, što će ovisiti o stvarnoj volji da se ova pojava stavi u odgovarajući fokus interesovanja i angažmana društva.

9. ZAKLJUČAK

Na kraju se može izvesti zaključak da Bosna i Hercegovina posjeduje pravni okvir koji daje mogućnost da se krivično gone izvršiocu djela koja u sebi sadržavaju iznuđivanje seksa.

56 |

Međutim, važeći pravni i institucionalni okvir ima više slabosti, među kojima se mogu navesti prilično kompleksan pravni sistem, koji uvijek stvara problem u komunikaciji (Sud i Tužilaštvo BiH, entitetski sudovi i tužilaštva i Brčko Distrikt) u vezi sa stvarnom nadležnosti u primjeni zakona koji se donose na nivou BiH.

Potrebno je ojačati kampanju u budućim aktivnostima, kako od UŽSuBiH tako i od drugih nevladinih organizacija, a posebnu kampanju provoditi unutar institucija BiH radi usvajanja odgovarajućeg pravnog okvira koji će pokrivati krivična djela iznuđivanja seksa sa koruptivnim elementom.